

Соболь В.

MAGNA CHARTA ФРАНКА І ЛЕСЬМЯНА У СВІТЛІ НАУКОВИХ АСПІРАЦІЙ 2016-2019

Анотація. У статті розглянуто актуальний стан дослідження проблеми, з урахуванням головних її контрапунктів, які увиразнилися упродовж останніх, 2016-2019 років, відколи увага світу культури була більши пильною до Франка і Лесьмяна; окреслено перспективи вивчення тагна charta. Якщо із Яном Лехонем Франка зближає драматизм останніх років життя, трагізм ситуації, в якій драстично вигасає енергія творення, то із Лесьмяном Франка найбільше ріднить возведення почуття Любові до метафори Magna Charta – Цивілізація Любові. Повторне звернення до українсько-польських інспірацій любові і смерті цього разу заінспіроване кількома знаковими подіями, які відбулися вже після 2017 року. Однією з таких стала міжнародна наукова конференція „Leśmian w Europie i na świecie” у 2018 у Варшаві, організована Закладом Компаративістики в Інституті польської літератури Варшавського університету. Нові акценти і теми було заявлено у вересні 2019 на міжнародній конференції, яку провела Кафедра полоністики Київського університету. Напередодні київського форуму побачило світ унікальне двомовне видання творів Лесьмяна польською і в паралельному перекладі українською «Весняні сновидіння. Вибрані поезії». Потужним імпульсом до перепрочитання українського генія – подібно як у випадку із Лесьмяном – стали також дві події, хоча можна назвати рід інших, доброго рівня, наукових зібрань, присвячених доробкові Франка. Першою і найважливішою вважаємо Конгрес Івана Франка із мотто «Я єсть пролог...» у Львові 22 вересня 2016 року. Він не лише надихнув науковців різних країн на нові, а й увиразнив виклики часу – вийти на нові рівні вивчення польськомовних перекладів феноменальної збірки «Зів'яле листя» Франка, звернутися до з'ясування паралелей ліричної драми Івана Франка в польській поезії, з метою досягнути європейський і світовий резонанс книжки. Комплекс компаративних проблем порушила Міжнародна наукова конференція «Іван Франко і польська література» 13-14 жовтня 2016 року..

Ключові слова: Болеслав Лесьмян, Іван Франко, Magna Charta, рецепція, інтерпретація.

Інформація про автора: Валентина Соболь, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу історії польсько-українських літературних відносин, кафедра україністики, Варшавський університет.

Електронна адреса: wsobol@uw.edu.pl

Sobol V.

MAGNA CHARTA OF FRANKO AND LEŚMIAN IN THE LIGHT OF ACADEMIC ASPIRATIONS 2016-2019

Abstract. The article refers to an actual state of scientific research of a problem, taking into account the main points emphasised in a period of 2016-2019, when a greater cultural attention to Franko and Lesmian took place. The perspectives of Magna Charta studies are described. The similar

dramatic circumstances of the last years of life bring the personalities of Franko and Jan Lechon together, while Franko and Lesmian were rather connected regarding to the metaphor of Love erected to Magna Charta – The Civilisation of Love. Returning to Ukrainian-Polish images of love and death was this time inspired by several landmark events, which took place after 2017. One of these events was international scientific conference “Lesmian in Europe and world”, which was organised in 2018 in Warsaw by the Department of Comparative Studies of Institute of Polish Literature of the University of Warsaw. New emphasis and topics were performed in September 2019 on the international conference organised by the Department of Polonistics of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Before the conference a new bilingual book of Lesmian’s poetry translated to Ukrainian was presented. The strong impulse to review the heritage of Ukrainian genius was also motivated by two events, as well as several high-quality editions of academic papers dedicated to Franko. The first and the most important event was a congress of Ivan Franko which took place on the 22th of September 2016 in Lviv with a motto “I am a Prologue...”. It became an inspiration for scholars from different countries and emphasised the challenges of the time – achieving the new levels of studies of Polish translations’ of Franko’s collection “Wilted Leaves” and coming back to exploring the parallels between lyrical dramas of Ivan Franko and Polish poetry in order to reach the European and worldwide resonance of the book. The complex of comparative questions were raised on the international scientific conference “Ivan Franko and Polish literature”, which took place on 13th and 14th of October 2016.

Key words: Bolesław Leśmian, Ivan Franko, Magna Charta, reception, interpretation.

Information about author: Sobol Valentyna, doctor of philology, professor, the chief of the center of history of Polish-Ukrainian literary relations, department of Ukrainian studies, University of Warsaw.

E-mail: wsobol@uw.edu.pl

Sobol W.

MAGNA CHARTA FRANKI I LEŚMIANA W ŚWIETLE ASPIRACJI NAUKOWYCH

Streszczenie. W artykule rozpatrzono aktualny stan badań nad problemem, z uwzględnieniem jej głównych pozycji wyjściowych, które się ujawniły w ciągu lat 2016-2019, odkąd zainteresowanie środowisk kulturowych Franką i Leśmianem szczególnie wzrosło; określono perspektywy badań nad Magna Charta. Jeśli z Janem Lechoniem Frankę łączy dramatyzm ostatnich kilku lat życia, tragizm sytuacji, w której gasła energia twórcza, to do Leśmiana Frankę najbardziej zbliża ujęcie uczucia Miłości w postaci metafory Magna Charta – Cywilizacji Miłości. Powrót do ukraińsko-polskich aspiracji miłości i śmierci jest tym razem zainspirowany kilkoma istotnymi wydarzeniami, które miały miejsce po roku 2017. Jednym z takich wydarzeń stała się międzynarodowa konferencja naukowa „Leśmian w Europie i na świecie”, która odbyła się w 2018 roku w Warszawie i została zorganizowana przez Zakład komparatystyki Instytutu literatury polskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Nowe akcenty i tematy zabrzmiały we wrześniu 2019 roku na konferencji międzynarodowej przeprowadzonej przez katedrę polonistyki Uniwersytetu Narodowego imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie. Przed konferencją ukazało się wyjątkowe dwujęzyczne wydanie utworów Leśmiana „Zmory wiosenne. Utwory wybrane”, w którym zawarto przekłady poezji na język ukraiński. Potężnym impulsem do nowego odczytania ukraińskiego geniusza, jak też w

przyypadku z *Leśmianem*, stały się dwa wydarzenia oraz szereg innych wysokiej jakości publikacji poświęconych dziedzictwu Franki. Pierwszym i najważniejszym wydarzeniem był kongres Iwana Franki pod mottem „Ja jestem Prolog”, przeprowadzony we Lwowie 22 września 2016 roku. Nie tylko zainspirował badaczy z różnych krajów, ale też podkreślił wyzwania czasu – wyjście na nowy poziom badań nad polskojęzycznymi przekładami fenomenalnego zbioru „Zwiędłe liście” Franki oraz powrót do wykrywania podobieństw pomiędzy lirycznym dramatem Franki a poezją polską. Kompleks zagadnień komparatystycznych wytyczono na międzynarodowej konferencji naukowej „Iwan Franko i literatura polska”, którą przeprowadzono 13-14 września 2016 roku.

Słowa kluczowe: Iwan Franko, Bolesław Leśmian, Magna Charta, recepcja, interpretacja.

Nota o autorze: Sobol Walentyna, doktor habilitowany, profesor, kierownik Pracowni Dziejów Polsko-Ukraińskich i Stosunków Literackich, katedra ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski.

E-mail: wsobol@uw.edu.pl

Мотиви любові і смерті взаємопроникають упродовж усіх часів, відколи існує світ. З любові, але ще більше з болю, який межує зі смертю, постає поезія. Найбільший слід в душі Василя Стуса залишила мамина колискова «Ой люлі-люлі, моя дитино»: «Шевченко над колискою – це не забувається. А співане тужно: «Іди ти, сину, на Україну, нас кленучи» — хвилює й досі. Щось схоже до тужного надгробного голосіння з «Заповіту» [...] Перші знаки нашої духовної аномалії, журба – як перше почуття немовляти» [32, с. 7]. З того, що Стус кваліфікує як ознаки духовної аномалії, виросла також, а може передусім інтимна поезія – сягнімо до українських барокових творів, бодай же зі збірки «Пісні Купідона», а чи двох томів «Українські весільні пісні». Любов сильніша за смерть, любов може навіть перемогти смерть. Але любов може й допровадити до смерті.

Вивчення мотиву любові і смерті в інтимній поезії двох велетнів – Івана Франка (1856-1916) та Болеслава Лесьмяна (1877-1937) – завдання на окрему поважну працю, оскільки польські паралелі – у мотивах любові смерті, любові, яка сильніша за смерть, відчаю і самотності, спричинених любов'ю – увиразнюють неповторність і самотність кожного митця, незглибимість порушених проблем.

У цій розвідці засигналізуємо актуальний стан дослідження проблеми, з урахуванням головних її контрапунктів, які увиразнилися упродовж останніх, 2016-2019 років, відколи увага світу культури була більш пильною до Франка і Лесьмяна; накреслимо деякі перспективи вивчення magna charta. Обом – Франкові і Лесьмянові – доля відвела однаковий відтинок земного часу – 60 років. Майже співпали в часі і їхні визначні дати. 2016 рік увійшов до історії як рік Івана Франка: виповнилося 160 років від дня народження та 100 років від дня його смерті. 2017 рік – усупереч побоюванням, що в Польщі цей рік не стане роком Лесьмяна [25, с. 185-193] – був ознаменований 140-річчям від дня народження Болеслава Лесьмяна¹ і 80-річчям від дня його смерті. Творчість Франка і Лесьмяна – у європейській та світовій культурі – «fenomen szczególny» [21, с.

¹ Можна зауважити окремі неточності щодо дати народження Лесьмяна, наприклад, Дмитро Павличко окреслює так: «Болеслав Лесьмян (1878-1937)» (Павличко Д., 50 польських поетів. Антологія польської поезії, Видавництво «Основи». - Київ, 2001. - С.173).

7]. Сьогодні Лесьмян і його поезія, за переконанням Лукаша Манчика, стають символами: „W roku 2017 Leśmian zdaje się mówić: „Rytm pozwala gromadzić w wierszy coś, co się rozwija i upływa w słowach i poza słowami, coś, co albo zastępuje istotę czasu, albo jest samym czasem” [21, с. 215]. „Leśmian jako odczytanie naszych czasów i nieuchronnych zmian? I jako obrona przed tymi, przed którymi bronić się należy? A także jako obrona wartości, których w niepewnych czasach należy się trzymać jak złota? Czemu nie.” [21, с. 215].

Моє повторне звернення¹ до українсько-польських інспірацій любові і смерті цього разу заінспіроване кількома знаковими подіями, які відбулися вже після 2017 року. Однією з таких стала міжнародна наукова конференція „Leśmian w Europie i na świecie” у 2018 у Варшаві, організована Закладом Компаративістики в Інституті польської літератури Варшавського університету. Нові акценти і теми було заявлено у вересні 2019 на міжнародній конференції, яку провела Кафедра полоністики Київського університету. Напередодні київського форуму побачило світ унікальне двомовне видання творів Лесьмяна польською і в паралельному перекладі українською «Весняні сновидіння. Вибрані поезії». Треба відзначити унікальність обох видань: передконференційного київського [18] і поконференційного [19], так само в 2019 – варшавського збірника „Leśmian w Europie i na świecie”, в якому представлено студії над вибраними перекладами творів польського митця. Жанета Налевайк, сфокусувавши увагу науковців різних країн на аспекті універсалізму Лесьмяна, на рецепції його творчості в Європі і світі [24, с. 7-13], розмірковує над тим, яким саме чином особливе може стати універсальним. Дослідниця приходить до висновку, що „rodzima twórczość literacka może być rozpoznana jako uniwersalna wówczas, gdy w sposób oryginalny pod względem artystycznym porusza zagadnienia antropologiczne, w których można dostrzec powszechniki kondycji ludzkiej. Innymi słowy: ma szansę zasłużyć na miano uniwersalnej wtedy, gdy mówi o relacjach, zjawiskach i emocjach w sposób na tyle pogłębiony, że w toku lektury czytelnik staje się zdolny do postrzegania siebie jako istoty bardziej skomplikowanej i wielowymiarowej w swoim człowieczeństwie, podobnie jak bardziej wielowymiarowy i skomplikowany okazuje się jego świat” [24, с. 10].

В контексті сказаного важко переоцінити появу кількох збірок із найкращими віршами про кохання. Одна з перших, яка привернула мою увагу, - це був невеличкий томик від 1999 року «Cudotwory miłosne» [15]. Далі була скромна книжечка від 2006 року „Najpiękniejsze wiersze o miłości” [23]. Із 50 віршів, у ній представлених, вісім належать перу Болеслава Лесьмяна – „Lubię szeptać ci słowa”, „Usta i oczy”, „W malinowym cruśniaku”, „Szczęście”, „Nocą umówioną”, „Gdymym spotkał ciebie...”, „Twój portret z lat dziecińczych...”, „Nad ranem”. А в 2011 за океаном побачила світ унікальна збірка „33 of the Most Beautiful Love Poems / 33 najpiękniejsze wiersze miłosne” [12]. І знаменно, що власне в 2017 там же, в Нью-Йорку, постало друге, поправлене і розширене видання цієї збірки [13].

¹ Соболь В. Українсько-польські інспірації любові і смерті. Перспективи вивчення //Szkice językowe i literacko-kulturowe.- Warszawa-Iwano-Frankiowsk, 2017. - С.180-194.

Потужним імпульсом до перепрочитання українського генія – подібно як у випадку із Лесьмяном – стали також дві події, хоча можна назвати рід інших, доброго рівня, наукових зібрань, присвячених доробкові Франка.

Першою і найважливішою вважаємо Конгрес Івана Франка із мотто «Я єсть пролог...» у Львові 22 вересня 2016 року. Він не лише надихнув науковців різних країн на нові дослідження [31, с. 125-135]. Він увиразнив виклики часу – вийти на нові рівні вивчення польськомовних перекладів феноменальної збірки «Зів'яле листя» Франка, звернутися до з'ясування паралелей ліричної драми Івана Франка в польській поезії, з метою досягнути європейський і світовий резонанс книжки. Комплекс компаративних проблем порушила Міжнародна наукова конференція «Іван Франко і польська література» 13-14 жовтня 2016 року, із участю незабутньої професор Зоряни Зорівчак. Цю конференцію вважаємо другою значущою подією. Два головні форуми оприявнили перспективи історико-порівняльного, психоаналітичного, метафізичного осмислення Франкового слова. Це потверджує аналіз несподіваних (а може закономірних?) паралелей і творів, і доль Франка, Лесьмяна і Лехоня, засигналізованих і в ліричних творах, і в біографіях¹. Але не тільки. Їх варто шукати також у теоретико-літературознавчих працях. Так, естетичний трактат Франка «Із секретів поетичної творчості», виданий у 1898 році в «Літературно-науковому віснику», тривалий час залишався малознаним, практично недоступним читачеві не лише з причини малих тиражів, а й з ідеологічних мотивів: тоталітарний режим стримував вивчення праці, у якій автор, полемізуючи з Леметром та Добролюбовим, визначає межі літературної критики, її завдання: воно полягає в аналізі поетичних творів обраним науковим методом. Політичні, соціальні, релігійні ідеї не належать до літературної критики. На думку Франка, літературна критика має бути естетичною і послуговуватися тими методами наукового дослідження, якими послуговується психологія. У світлі цих засад і поезія, і наукові праці Лесьмяна, найбільш онтологічного польського поета [22, с. 123], близькі за духом Франковій. „Ontologiczna chwiejność i podwójność jest najistotniejszą właściwością poezji Leśmiana i światów przez nią stworzonych” [22, с. 124], — наголошує Міхал Марковський. Пізніше за Франка, у 1910 році Лесьмян написав працю «Rytm jako światopogląd», яка так само, як і Франкова розвідка «Із секретів поетичної творчості», є винятковою. Обидві праці пропонують, за переконанням Манчика, альтернативну ієрархію: „Przywołuje i równouprawnia to, co już jest, i przede wszystkim było. Tyle że w międzyczasie utracił swoją pierwszoplanowość” [21, с. 208].

Есей «Rytm jako światopogląd» Лесьмяна дослідник кваліфікує як такий, який показує початок дороги. А підсумком дороги Лесьмяна дослідник [21, с. 214] вважає видану в Польській Академії Літератури на переломі 1937 і 1938 року ще одну видатну працю «Z rozmyślań o poezji». Універсалізмом позначений, за моїм переконанням, діалогічний аспект: студії Франка і Лесьмяна знайшли резонанс у мало-

¹ Тут варто взяти до уваги думку Яцка Гуторова: „Zapewne dałoby się napisać kilka skrajnie odmiennych biografii Leśmiana, trochę tak, jak zrobił to Julian Barnes w książce o Flaubercie” (J. G u t o r o w, *Zamiast noty biograficznej // Bolesław Leśmian, Z tamtej strony ciszy*. Wybór i posłowie Jacek Gutorow, Biuro Literackie. - Wrocław, 2012. - S.91).

знаній, створеній на еміграції у Франції праці Яна Лехоня «Poezja czysta w poezji polskiej» [11]. Написана на друкарській машинці праця, яка є тільки в машинописі, містить близькі за духом, суголосні за суттю тези, як у Франка і Лесьмяна. Так, у Лехоня читаємо: «Nowe spojrzenie na poezje w Polsce. Rewizja, jeśli chodzi o naszych wielkich twórców zasadnicza, która bodaj tak rozświetla nasz stosunek do Romantyzmu, jak jasnym jest wiek XVII dla Francuzów – dokonywa się nie zawsze w związku ze zjawiającymi się teoriami – ale jakoby na ich potwierdzenie» [11].

Якщо із Яном Лехоном Франка зближає драматизм останніх років життя, трагізм ситуації, в якій драстично вигасає енергія творення, то із Лесьмяном Франка найбільше ріднить возведення почуття Любові до метафори *Magna Charta* – Цивілізація Любові. Послугуючись запровадженою Станіславом Баранчаком категорією *семантичної домінанти* [1,35] поетичного твору, можна наблизитися до розуміння таємничої сили ліричної драми «Зів'яле листя», небувалого таланту митців. Завдяки тому дивовижному талантові, вони обоє, послужимося тут визначенням Анни Янко, вичнили у своїй поезії, „... miłość siłą kosmiczną, jednocześnie bezlitośnie ją obnażając” [8, с. 8].

Magna Charta в творчості обох митців закорінена в площині необарокових концептів. Саме тут можемо віднайти суголосні алгоритми, які визначили безсмертя слова обох співців любові. Якуб Рогульський наголосив, що в поезії Лесьмяна легко можна зауважити ті мотиви, які знаменні «для поезії бароко, романтизму і Молодї Польщі, хоча б такі як містичність, баладовість чи народність» [29, с. 8]. У творах Лесьмяна, за словами Яцка Тшнадля, еротизм „żywiółowy i sublimowany, a nie rubaszny i „pieprzny”, jak często w staropolskich wzorach [...] Głębia psychologiczna, śmiałość realiów i przedstawień, czyni z Leśmiana mistrza polskiej poezji miłosnej. I to nie tylko w często cytowanym cyklu *W malinowym chruśniaku*. W wielu wierszach wykorzystuje jednocześnie Leśmian stylistyczne motywy polskiej tradycji, szczególnie barokowej i romantycznej” [34, с. XLI].

Цикл *W malinowym chruśniaku* Лесьмяна, натхнений його коханням Лесьмяна до Дори Лебенталь [27,335], постав під впливом незрівнянного крайобразу Ілзи. Сюди, до Ілзи, приїхав ще прадід його матері, присланий Сташіцем як майстер порцеляни, тут мешкала тітка Лесьмяна, і то малина з її саду трансформувалася в еротичний концепт, більше того, стала знаком долі, в якій символічно поєдналися любов і смерть, початок і кінець: випускниця Сорбони Дора Лібенталь, згодом варшавська лікарка, в роки німецької окупації у Польщі, втікаючи від гестапо, повернеться... саме до оспіваного в поезії малинового куточка, аби там відібрати собі життя [8, с. 7]. Як наголосила Анна Янко, „tym samym miłość i śmierć, dwie leśmianowskie obsesje, połączyły się symbolicznie, jakby zaświadczając metafizyczną prawdę jego poezji” [8, с. 7].

Одинадцять віршів циклу *W malinowym chruśniaku*, представлених у престижній серії «Бібліотека Народова» nr 217, виданій у 1991 році видавництвом «Zakład Narodowy imienia Ossolińskich» 1991, можуть залишити читача з почуттям недосити, бо ж лірика Лесьмяна неспівмірно багатша. Томик від 1999 року

«Cudotwory miłosne», даючи повнішу картину, переконає в цьому. Але водночас саме вірші циклу «W malinowym chruśniaku» «просяться» порівняти їх із віршами ліричної драми Франка, які стали піснями. Як стали піснями твори Лесьмяна: вірш, який дав заголовок цілому циклу, є знаний у музичному виконанні Марка Грехути і Кристини Янди¹. У поета-скамандрита, якого, однак, уважають найменше скамандритським серед скамандритів, Яна Лехоня² (1899-1956) у вірші „Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzeczą główną” (1923) любов і смерть – подібно, як у Франка і Лесьмяна, це початок і кінець життя на землі. На любов і смерть приречена кожна людина, кожен їх боїться, бо ж несуть з собою ризик, страждання і невідомість. Але водночас, і в цьому Лехонь близький до Франка, – любов і смерть – це рушійна сила і людського існування, визначник суті всіх речей на світі. Єдине певне, пише поет, що „śmierć chroni od miłości, a miłość od śmierci”: *Pytasz, co w moim życiu z wszystkich rzeczą główną, / Powiem ci: śmierć i miłość – obydwie zarówno. / [...] / I jedno wiemy tylko. I nic się nie zmienia. / Śmierć chroni od miłości, a miłość od śmierci* [10, с. 47].

Суголосний мотив звучить і в ліричній драмі Франка з візією любові в її амбівалентній природі, суперечливій іпостасі. І хоча, як довів Богдан Тихолоз, з одного боку, «Зів'яле листя» – ще й «книга страждання, книга болю. Зрештою – книга смерті» [35, с. 18], з іншого – в чому переконують і численні переклади Франка польською, чи не єдиний – російською – це невпинне народження нових смислів та нюансів із царини приватного людського буття. Так само набагато більш «особистою, ніж можна було припускати» [20, с. 5-19] Роман Лот називає і лірику Яна Лехоня, бо з-під маски літературних, історичних та міфологічних образів проступає власний голос автора. Джерела надвразливості Лехоня – доводить Лот – оприявнює щоденник автора останніх семи років його життя (1949-1956), впродовж яких автор переживав стани неспокою і страхів. Каміла Джіка-Юрек, затитулувавши розвідку «Сумний скамандрит», зробила вибірку щоденникових нотаток останніх років життя Яна Лехоня, з його суїцидальним закінченням у 1956 році у Нью-Йорку, куди поет емігрував після війни. Дослідниця поцінувала щоденник Лехоня як найправдивіше свідчення його життя, в якому творчість займала першочергове місце: „Dlatego twórczość i poszukiwanie drogi do niej stanowią dzisiaj tę właściwą i jedyną puentę życia warszawskiego skamandryty” [3, с. 7]. Тут видається очевидною паралель до останніх років життя Франка, ретельно вивчена і оприявлена в монографії Ярослави Мельник «І остатня часть дороги», в якій стриманість, шляхетність у поданні делікатних моментів співмірна із кращими традиціями усталеної у світовій науці етикою. У 2016 році ця книжка знову побачила світ у доповне-

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=6apdR8PNhTY>. Режим доступу 1.06.2017

² У 1949 розпочинає свій *Щоденник*, з гідною подиву регулярністю пише його 7 років майже до самої смерті в 1956. Це документ щоденної праці, спогадів і турбот, а також діарій наростаючої внутрішньої драми Яна Лехоня, яка завершилася трагічною смертю в червні 1956 року, коли поет викинувся з вікна висотного готелю Hudson в Новому Йорку. Поет здобув славу і місце в історії літератури двома першими збірками віршів: *Kartazynowy poeta* (1920) і *Srebrne i czarne* (1924). Народився в Варшаві 13 березня 1899.

ній версії, зі 122 світлинами – вони розширюють горизонти інтермедіального вивчення Франка. На такі інтермедіальні, інтердисциплінарні студії вже дочекався доробок Лесьмяна: спершу в монографії Лешка Лібери «*Romantyczność i folklor. O twórczości Jacka Malczewskiego i Bolesława Leśmiana*» [17], а останньо – в статті Марти Казмерчак «*Leśmian, Malczewski, przekład*» [9, с. 353-382].

Звернімо увагу на дуже важливий штрих. Франко прагнув пізнати Польщу, а Лесьмян – Україну та її мешканців. Тут тривожну, як на мене, інформацію до роздумів дає біографічна закладка у долі Лесьмяна. Вона – як переконала спонтанічна, але змістовна дискусія в ході вересневої конференції в 2019 в Києві – ще має бути докладно вивчена. Адже саме в Києві Лесьмян провів пізне дитинство і юність, закінчив факультет права на університеті св. Володимира. Яцек Гуторов [5, с. 91] вважає багатозначною інформацію Яцка Тшнадля про те, що в Україні Лесьмяна було арештовано за патріотичну діяльність: „*W Kijowie brał żywy udział w życiu artystycznym tamtejszej Polonii, był między innymi zatrzymany przez policję carską za wystąpienia patriotyczno-artystyczne*” [34, с. III]. Лесьмян пізнавав, дивуючись, можливо, визнаючи певну безсилість у пізнанні непізнаваного: „*Dziwni byli ludzie na tej Ukrainie, równie dziwni jak i zieleń tamtejsza*” [5, с. 91]. Це зізнання спонукає до роздумів над тим, як глибоко людині суджено пізнати інших, настільки недосконалими є можливості нашого пізнання. А ще вказує на витoki любові поета до природи, і домінантного (зеленого) кольору у його творах – на цю тему є чимало свідчень і його доньки, і його сучасників, і дослідників. Не менш складною видається перспектива: вплив української культури на творчість Лесьмяна – така ж важлива тема для дослідження, як і вплив польської культури на творчість Франка. Вона спроможна розширити горизонти, розставити нові акценти. Звернімося тут до спостереження Гуторова із його розвідки «*Biała magia*», яке стосується мови Лесьмяна: „*Słysząc, że Leśmianowi nieobca była melodia rosyjskiego i ukraińskiego*” [6, с. 73]. Адже ж, як наголошує дослідник у вступній статті «*Zamiast noty biograficznej*», „*tak jak pojedyncze linijki wyjęte z wierszy Leśmiana robią na nas niejednokrotnie znacznie większe wrażenie niż całe utwory, tak też jego pojedyncze wypowiedzi, nawet wyrwane z kontekstu, mogą otworzyć przed nami nieoczekiwane perspektywy, i to perspektywy znacznie szersze niż te wynikające z danych biograficznych*” [5, с. 91].

Мотив кохання, сильнішого за смерть, і у Франка, і в Лесьмяна адаптовано, за словами Р.Радишевського, до філософської концепції смерті як перехідного стану, не кінець існування, а «лише початок існування у новій сутності» [28,7]. Однак, не є істиною в останній інстанції твердження дослідника про те, що образи закоханості в поета не були конкретними й одиничними – це, мовляв, були „образи архетипні» [28,9]. Для спростування наведемо позначений ореолом конкретної особистості (подібно як і у Франка) твір [23, с. 13] – один зі збірки «Найкращі вірші про любов» (переклад українською мій — В.С.)

USTA I OCZY
ВУСТА І ОЧІ

Znam tyle twoich pieszczot! Lecz gdy dzień na zmroczu
Знаю стільки твоїх пестоців! А коли день на схилі
Włysznie gwiazdą, wspominam tę jedną – bez słów,
Заблисне зіркою, то згадую єдину – як без слова
Co każe ci ustami szukać moich oczu...
Моїх очей шукають уста твої премилі ...
Tak mnie żegnasz zazwyczaj, nim powrócę znów.
Так ти мене прощаєш, поки повернусь знову.

Czemu właśnie w tej chwili, gdy odejść mi pora,
Чому в тій саме миті, коли вийти треба
Pieścisz oczy, nim spojrzę w czar lasów i łąk?...
Ти пестиш очі, перш ніж гляну в чар лісів і лук?..
Bywa tak: świat się budzi od strony jeziora,
Буває так: від озера палає ранне небо,
Nagłąc nas do rozplotu snem zgrzanych rąk...
Диктує нам розлуку сном зігрітих рук ...

O szyby – jeszcze chłodne – uderza pozłotą
Об шибки – іще зимні – б'ється позолота
Nagły z nieba na ziemię światel zlot i spust-
На землю з неба ллється сяйва зліт і спуск –
Usta twe – na mych oczach! Co chcesz tą pieszczotą
Вуста твої – на моїх очах! Що цим сказати хочеш?
Powiedzcie? Mów–lecz zamyślonych nie odrywaj ust!
Скажи – лише замислених не відривай ти вуст!

На підтвердження власного переконання наведемо слова одного з найкращих знавців лірики Лесьмяна. Унікальність її контекстово окреслив Яцек Тшнадель: „Mało w poezji polskiej wierszy o miłości tak dojrzałej i pełnej, wychodzącej poza dekoracyjny mit miłości dworskiej, poza samo uniesienie namiętności czy zalotów, płytki sentymentalizm, egzotykę *Ewig-Weibliches*, wiecznej kobiecości. A taką przecież – młodzieńczą, zewnętrzną, sensualistyczną problematykę miłości przynosili Tetmajer i – Mickiewicz. Na tę lukę w poezji polskiej wskazywał kiedyś Norwid. Nie zapełnił jej, nie zapełniła je Młoda Polska, dokonał tego dopiero Leśmian. Jest to miłość wspólnego życia, doli i niedoli, dozgonna i po zgonie”[34, XL].

Які звершення osiąгнули своєю ліричною драмою Франко, а своїми унікальними творами Лесьмян – це донині не окреслено остаточно й однозначно, і в цьому вічна таїна і принада. І то, напевно, є закономірність: кожен геніальний твір є неповторний. У глобалізованому світі, як переконали і наукові праці останніх

років, і варшавські та київські наукові дискусії у час міжнародних конференцій, віднайшлося місце для таких непроминальних творів, як Франків шедевр, як поezія Лесьмяна, які покликані увічнити Республіку Любові – Magna Charta.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barańczak S. Ocalone w tłumaczeniu. Szkice o warsztacie tłumacza poezji z dodatkiem małej antologii przekładów-problemów. Wydanie trzecie, poprawione i znacznie rozszerzone, Wydawnictwo a5. – Kraków, 2004.
2. Duda S. Głos z tego, tamtego i nie-tamtego świata // *Więź*, 2017, nr 2(668), s. 205-206.
3. Dzika Jurek K. Smutny skamandryta // Jan Lechoń, Antologia. Wydawnictwo „Kolekcja Hachette”- Warszawa, 2010.
4. Helikon sarmacki. Wątki i tematy polskiej poezji barokowej. Wybór tekstów, wstęp i komentarze A. Vincenz, oprac. Tekstów i bibliografii M. Malicki, ilustracje wybrał J. A. Chróścicki. Wrocław: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1989, Biblioteka Narodowa, Seria 1, nr 259.-467 s.
5. Gutorow J., Zamiast noty biograficznej // Bolesław Leśmian, *Z tamtej strony ciszy*. Wybór i posłowie Jacek Gutorow, Biuro Literackie, Wrocław 2012.
6. Gutorow J., Biała magia // Bolesław Leśmian, *Z tamtej strony ciszy*. Wybór i posłowie Jacek Gutorow, Biuro Literackie, Wrocław 2012.
7. Льницький М. Біль, обернений у слово // *Дивослово*.- 2000.- №8. - С. 2-7.
8. Janko A. Miłowałem zmyry, czciłem próżnie // Bolesław Leśmian. Cudotwory miłosne. Wybór i wstęp Anna Janko. Wydawnictwo „Prószyński i S-ka”- Warszawa, 1999.
9. Kaźmierczak M., Leśmian, Malczewski, przekład // Leśmian w Europie i na świecie. Redakcja naukowa Żaneta Nalewajk, Magdalena Supeł, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.- Warszawa, 2019.- S.353-380.
10. Lechoń J. Poezje zebrane. Opracował i wstępem opatrzył Roman Loth. Obwoluta i ilustracje Lech-Tadeusz Karczewski, Drukarnia Kujawska „ViSal” w Inowrocławiu. – Toruń, 1995.
11. Lechoń J. Poezja czysta w poezji polskiej. Polska Y.M.C.A. we Francji, 1943. Biblioteka Narodowa, III.309.447.
12. Leśmian B. 33 of the Most Beautiful Love Poems/33 najpiękniejsze wiersze miłosne, wybór i tłum. M. Polak-Chlabicz, New York 2011.
13. Leśmian B. 33 of the Most Beautiful Love Poems /33 najpiękniejsze wiersze miłosne, wybór i tłum. M. Polak-Chlabicz, wydanie poprawione i rozszerzone, New York, 2017.
14. Leśmian B. Poezje wybrane. Opracował Jacek Trznadel. Wydanie trzecie rozszerzone, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.- Wrocław-Warszawa-Kraków, 1991.
15. Leśmian Bolesław. Cudotwory miłosne, Prószyński i S-ka.- Warszawa, 1999.
16. Leśmian Bolesław, *Z tamtej strony ciszy*. Wybór i posłowie Jacek Gutorow, Biuro Literackie, Wrocław 2012.
17. Libera L. Romantyczność i folklor. O twórczości Jacka Malczewskiego i Bolesława Leśmiana. – Poznań, 1994.
18. Лесьмян Б. Весняні сновидіння. Вибрані поезії. Передмова та упорядк. Р.Радишевський, Київ, 2019.
19. Leśmian w Europie i na świecie. Redakcja naukowa Żaneta Nalewajk, Magdalena Supeł, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019.
20. Loth R. Jan Lechoń i jego poezja // Lechoń Jan. Poezje zebrane. Opracował i wstępem opatrzył Roman Loth. Obwoluta i ilustracje Lech-Tadeusz Karczewski, Drukarnia Kujawska „ViSal” w Inowrocławiu- Toruń 1995. - S. 5-19.

21. Mańczyk Ł. Forma jako światopogląd // *Więź*.- 2017.- nr 2(668).- S.207-215.
22. Markowski M.P. Polska literatura nowoczesna. Leśmian, Szulc, Witkacy. - TAIWPN Universitas. – Kraków, 2007.
23. Najpiękniejsze wiersze o miłości, Wydawnictwo BIS, Warszawa 2006.
24. Nalewajk Ż., Pytanie o uniwersalia. Leśmian w Europie i na świecie // *Leśmian w Europie i na świecie*. Redakcja naukowa Żaneta Nalewajk, Magdalena Supeł, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2019.- C.7-13.
25. Napiórkowski M. Rok, którego nie ma // *Więź*.- 2017.- nr 2(668). – S.185-193.
26. Павличко Д. 50 польських поетів. Антологія польської поезії, Видавництво «Основи». – Київ, 2001.
27. Poezja Młodej Polski. Wybrał, wstępem i notami biograficznymi poprzedził Mieczysław Jastrun. Objąsniła Janina Kamionkova. Wydanie trzecie, zmienione. - Zakład Narodowy imienia Ossolińskich.- Wrocław-Warszawa-Kraków, 1966.- S.335.
28. Радишевський Р. Поезія Болеслава Лесьмяна – вічна любов між життям і потойбіччям // *Лесьмян Болеслав, Весняні сновидіння. Вибрані поезії. Передмова та упорядк.* Р.Радишевський, Київ, 2019. – С.6-35.
29. Rogulski J. Wstęp // *Bolesław Leśmian. Antologia*. Wydawnictwo „Kolekcja Hachette”.- Warszawa, 2010.
30. Сенік Л. *Шедєвр Івана Франка // Тихолоз Богдан, Ерос versus танатос*.- Львів, 2004. - С.3-10.
31. Sobol W. Iwan Franko w badaniach naszych współczesnych // *Dialog dwóch kultur. Діалог двох культур*. Wydawcy Fundacja „Pomoc Polakom na Wschodzie”, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Instytut Studiów Politycznych PAN.- Warszawa, 2019. - S.125-135.
32. Стус В., Двоє слів читачеві // *Василь Стус, Час творчості*, Видавництво «Дніпро», Київ, 2005.- С. 7
33. Staff L. Nota biograficzna, wiersze // *Poezja Młodej Polski*. Wybrał, wstępem i notami biograficznymi poprzedził Mieczysław Jastrun. Objąsniła Janina Kamionkova. Wydanie trzecie, zmienione, Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich 1966, Nr 125 Biblioteka Narodowa. — S. 303–331.
34. Trznadel Jacek, Wstęp // *Leśmian Bolesław. Poezje wybrane*. Opracował Jacek Trznadel. Wydanie trzecie rozszerzone. - Wrocław-Warszawa-Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich 1991, nr 217. Biblioteka Narodowa. Seria 1. - S. II-LXII.
35. Тихолоз Б. Ерос versus танатос. - Львів, 2004.
36. Франко Іван. Franko Iwan. Иван Франко, *Зів'яле листя. Zwiędłe liście. Uvядшие листья*, Львів 2003.